

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 224, GOD. XV, BEOGRAD, SREDA, 21. OKTOBAR 2020.

Redakcija: Aleksandra Sekulić, Dejan Vasić, Jelena Veljić, Dušan Grlja; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 17. novembra 2020.

MIKSER

Piše: Dušan Grlja

PITANJA (EVROPSKOG) MIRA

Kako je na – prema danas vladajućoj geografiji – evropskom kontinentu ponovo eskalirao jedan od sukoba „niskog intenziteta“ do zvanične objave rata, postavlja se po ko zna koji put pitanje evropskog mira¹. Iako se radi o državama evropske periferije, Jermeniji i Azerbejdžanu, pitanja rata ili mira u Nagorno-Karabahu se neposredno tiču ekonomskih i političkih interesa ne samo centralnih zemalja Evropske unije, već i drugih bitnih svetskih sila. Iako je rat povodom nezavisnosti Nagorno-Karabaha od 1988. do 1994. godine – okončan „zamrzavanjem“ oružanih sukoba – bio naizgled izvan sfere uticaja evropskih sila jer je predstavljao deo procesa raspada SSSR, njegovo ponovno izbijanje danas se ne tiče samo odnosa Ruske Federacije i osamostaljenih bivših sovjetskih republika. Osim bliskog suseda Turske, koja je već u prvom ratnom turnusu igrala značajnu ulogu, danas je to ratno poprište secište mnogih interesa globalnog kapitala, od euro-atlanskog do onog kineskog.

To što se taj konflikt predstavlja – a i zaista se tako odvija na terenu – kao nekakav kulturno-identitetski konflikt hrišćanske i islamske „civilizacije“ je samo površinski sloj jednog suštinski ekonomskog sukoba interesa koji imaju malo veze sa istorijskim religijskim podelama na tom području. Izgleda paradoksalno da Nagorno-Karabakh, kao jedan region koji je već decenijama u više ili manje ratnom stanju, beleži konstantan ekonomski rast, ali stvari postaju jasnije kada se uzme u obzir da je on baziran na izvozu sirovina – od onih rudnih (drago kamenje, zlato i bakar) preko građevinskih materijala do električne energije. Stoga, nema sumnje da ekonomski, a i sa njima direktno povezani socijalni, problemi leže u osnovi ponovnog otvorenog oružanog sukoba između Jermenije i Azerbejdžana. Naime, obe države se nalaze u nekoj vrsti krize koja je neposredno povezana sa trenutnim stanjem kako globalne ekonomije tako i svetske politike. Jermenija je skoro prošla kroz ciklus društvene pobune protiv korumpiranih vlasti (još jedne „plisane revolucije“) za kojom su usledile, kao i na mnogim drugim takvim mestima, samo fasadne političke promene koje nisu temeljno ugrozile tamošnje krugove moći. Azerbejdžan naizgled nema takvu vrstu društveno-političke kri-

ze, ali odlučujuća reč onih koji se bave izvozom nafte – što predstavlja čak 90% ukupnog izvoza te zemlje – više nije ona poslednja kao što je to bilo pre pada cena na svetskom tržištu prouzrokovano pandemijom korona virusa.

Eskalacija sukoba u Nagorno-Karabahu i objava rata između Jermenije i Azerbejdžana su svakako povezane sa promenama u odnosima snaga „velikih igrača“ u tom delu sveta i, u sklopu toga, povećanog prisustva interesa centara moći Evropske unije. Naime, od početka građanskog rata u Siriji počela je i da slabi uloga Rusije, za šta su zaslužne i ekonomske sankcije Zapadnog sveta, a za time je usledilo i otvaranje Jermenije – koja je još uvek deo Evroazijskog ekonomskog saveza predvođenog Rusijom – prema EU. Od pre par godina ekonomska razmena Jermenije sa EU beleži višestruki rast, a već dugo se najmanje pola ukupnog obima izvoza Azerbejdžana ostvaruje sa EU. Osim što je Jermenija, kao i Azerbejdžan, postala deo Evropskih projekata kao što su ENP (*European Neighborhood Policy*) i EAP (*Eastern Partnership Policy*), potpisan je i posebni dokument CEPA (*EU-Armenia Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement*) 2017. godine. Dakle, radi se o procesima povećane integracije u globalne tokove kapitala, a samim time i povećane konkurencije između evro-atlanske i evroazijske interesne koalicije. Kao i mnogo puta pre toga za velike sile malo ra-

ta nikada nije na odmet da bi se karte promesale i započela sledeća ruka *hold-them-up* pokera na globalnoj pozornici. Stoga je cilj ovakvih ratova da se tokom njih ispostavi koji će od postojećih blokova kapitala zavesti uslove mira.

O kakvoj vrsti mirovnog procesa i uspostavljanja mira je reč može nas najbolje poučiti „učiteljica života“, jer istorija Evrope obiluje upravo takvim primerima. Jedna od prvih pojava evropske mirovne politike je Vestfalski mir potpisan 1648. godine koji se smatra osnovom čitave evropske međudržavne politike sve do danas i koji je ustanovio najbitnije elemente međusobnog poštovanja suvereniteta zapadnoevropskih država u smislu nepovredivosti granica i nemešanja u unutrašnje stvari drugih država. Iza tog velikog civilizatorskog projekta obustave verskih i političkih sukoba u Evropi kao oblika neposrednog okončanja krvavog Tridesetogodišnjeg rata zapravo stoji „otkriće“ Američkog kontinenta. Naime, vojna, ekonomska i politička konkurencija evropskih velisila je izmeštena na svetsku pozornicu kolonijalnih poduhvata, dok je unutar Evrope diplomatija – ali i uz pokoji, pa bio to i svetski, rat – postala glavni mehanizam razrešavanja postojećih sukoba. Od tada se Evropski mir uvek uspostavljao u odnosu na veliku igru svetske dominacije. Međutim, iza tih međudržavnih dogovora o miru je uvek vrebalo pitanje socijalnog mira, jer da bi neka dr-

faza 2

MIKSER

Dušan Grlja:
Pitanja (evropskog) mira

anti CEMENT

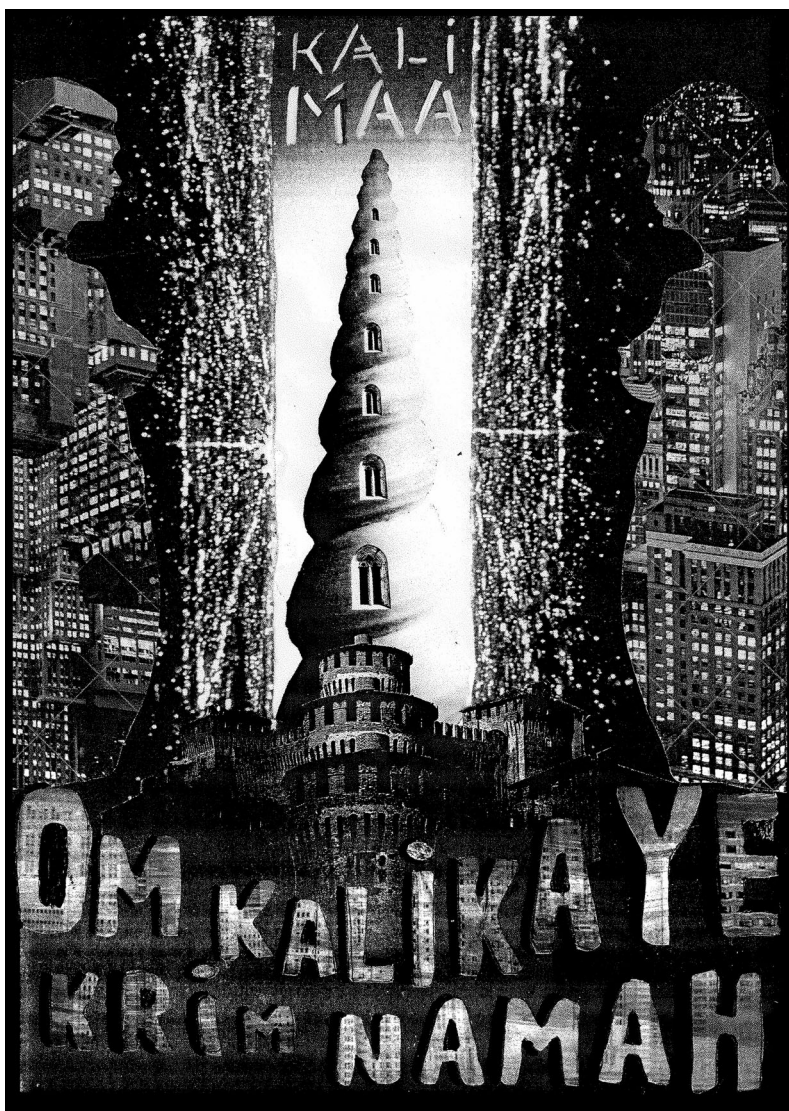
Milica Ivić:
Kako to mislite Zadnje Doba

ŠTRAFTA

Aleksandra Sekulić:
Hodati sredinom ulice

žava bila uspešna u tom globalnom takmičenju za eksploataciju vanevropskih ljudi i prostora, ona je morala pre svega da upregne sopstvenu populaciju za ciljeve ostvarivanja takvih projekta. Odatle i briga za sopstveni narod kroz raznorazne vidove socijalne države, kao i razvoj nacionalizma kroz ideologije etničke izuzetnosti. Na taj način je *Pax Europea* nasledio koncepciju *Pax Romana* utemeljenu na dva ključne izreke – na unutrašnjem planu čuvenu „Hleba i igara“, a na spoljnom, bar nama dobro poznatu, „Zavadi pa vladaj“.

Jasno je, dakle, da je mir, jednako kao i objava rata, prerogativ države i da običan čovek nema povodom toga šta mnogo da učini. Ipak, paradoksalno je da ti veldržavni ratni projekti ne mogu ni da se pokrenu bez pristanka ogromnog broja upravo tih običnih ljudi, a odavno je poznato kako se takav „društveni konsenzus“ postiže – kombinovanim dejstvom državnih represivnih i državnih ideoloških aparata. Dakle, za državu se mora ići u rat, pa bilo to milom (idealima zaštite nacionalnih interesa) ili silom (zakonski sankcionisanom vojnom obavezom), jednako kao što se i mora trpeti državno uspostavljen mir. Međutim, mir za obične ljude ima savim drugačije značenje od tog državnog i podrazumeva neku vrstu mirnog života – upravo života bez ekonomskih pritisaka preživljavanja, kao i bez ideoloških pritisaka na podele i mržnju među susedima drugačije boje kože, etničke pripadnosti, verskih ubeđenja, ili neke druge još beznačajnije razlike. Dok su se u vremenima neposredno posle svetskih ratova države morale pobrinuti za socijalni mir kao deo kompromisa sa širokim narodnim masama u cilju obnove kapitalističke ekonomije, današnja neoliberalna ekonomska politika ne samo da nema nikakvu korist od bilo kakog socijalnog mira, već predstavlja objavu rata od strane države privatnih interesa sopstvenom narodu. Ako je nekada biti za mir, odnosno biti pacifista, značilo biti protiv učešća u obračunima materijanih interesa velikih sila, danas to znači i biti protiv sopstvene države. Možda je pacifizam danas prevaziđena politička opcija zbog istorijski sve licemernijih mirovnih napora Ujedinjenih nacija, ali to ne znači da on nije nepohodan kao i pre pola veka u vreme Hladnog rata. Poruka velikog hita Roling Stonsa *Gimme Shelter* iz 1969. godine se i danas može čuti i shvatiti zahvaljujući emotivnom naboju i etičkoj čvrstini pevanja – i izvrisivanja – Meri Klejton: *War, children, yeah, It's just a shot away, it's just a shot away. Rape, murder, It's just a shot away, it's just a shot away... I tell you love, sister, It's just a kiss away, it's just a kiss away, kiss away, kiss away...* ■

Damir Stojnić

¹ Zahvalnost za inspiraciju da se poduhvatim teme mira danas dugujem razgovorima sa Noom Treister i intervjuima urađenim u okviru projekta *Conditions of Peace* (<https://conditionsofpeace.org/>) u kojem učestvuju organizacije Učitelj neznalica i njegovi komiteti (Beograd), Boem (Beč), 1+1 i Transit.ro (Jaši) i RabRab (Helsinki).

če umrlo. Da, kao i mi kada smo išli u Nemačku da radimo.

Razgovor mladih i starijih. Stariji: Svako treba da se priključi sindikatu. Mlađi: ne pamtim da su nešto uradili tokom mog života. Stariji: Ja pamtim, oni su se izborili za bolje plate, reformu Bazana. Sada ti imaš tablet, fejsbuk, instagram, i da te pozovemo na štrajk... Mlađi: radio sam u Carefouru, i članarina za sindikat je 5 evra, a šta rade, da li su predložili neki zakon koji je parlament usvojio, nisu, to je sve laž. Da li misliš da su štrajkovi dobri? Da, jer zapališ nešto i osećaš se bolje. Stariji: Danas nema klasne svesti, svi samo zarađujemo, gde si bio 1. maja? Mlađi: kod kuće. Stariji: E, to je greška, a zašto? Mlađi: jer zarađujem 1000 evra. Stariji: a da li bi više voleo 1000 ili 2000 evra? Mlađi: Moj rad ne vredi 2000 evra. Stariji: A ko ti je to rekao, gazda? Možda pogrešno razmišljaš. Ja mislim da moj rad vredi 2000 evra.

Starija žena: Kada se 1971. godine partija osula, ja sam postala militantni komunista. Osnovala sam sa koleginicom Demokratski pokret žena u Kartaheni, i prve legalne demonstracije koje su okupile 1500 osoba, jedan od transparenata je tada bio „Voda i struja svaki dan” jer su bile restrikcije. Feminizam je za mene uviđanje do tada nevidljivih procesa, kojih nisam bila svesna. Nisam osećala nejednakost, dok mi feminizam nije pokazao druge aspekte. Otkriće feminizma je uviđanje da revolucija ili bilo koji pokret u društvu mora da se osloni na vrednosti i specifičnosti koje ima 52% društva.

Stariji čovek: Ulazak u Evropsku ekonomsku zajednicu podrazumevao je istu monetu, i skup mehanizama koji su usaglašeni sporazumom u Maastrichtu. Partija je želela u EEZ, ali u Evropu koja je homogena, gde će radnici iz Španije imati ista prava kao i oni u Nemačkoj i Velikoj Britaniji, ali videli smo da se iz EU fondova ulaže u infrastrukturu, na primer u puteve, a da se domaća industrija rastura. Narativ je bio uvredljiv, taj narativ modernosti i modernizacije, Olimpijada u Barseloni, Expo u Sevilji. Pokazivao je svetu spektakl, da Španija sada ima ekonomsku moć i za neki luksuz, dok je ovde bilo jako bolno.

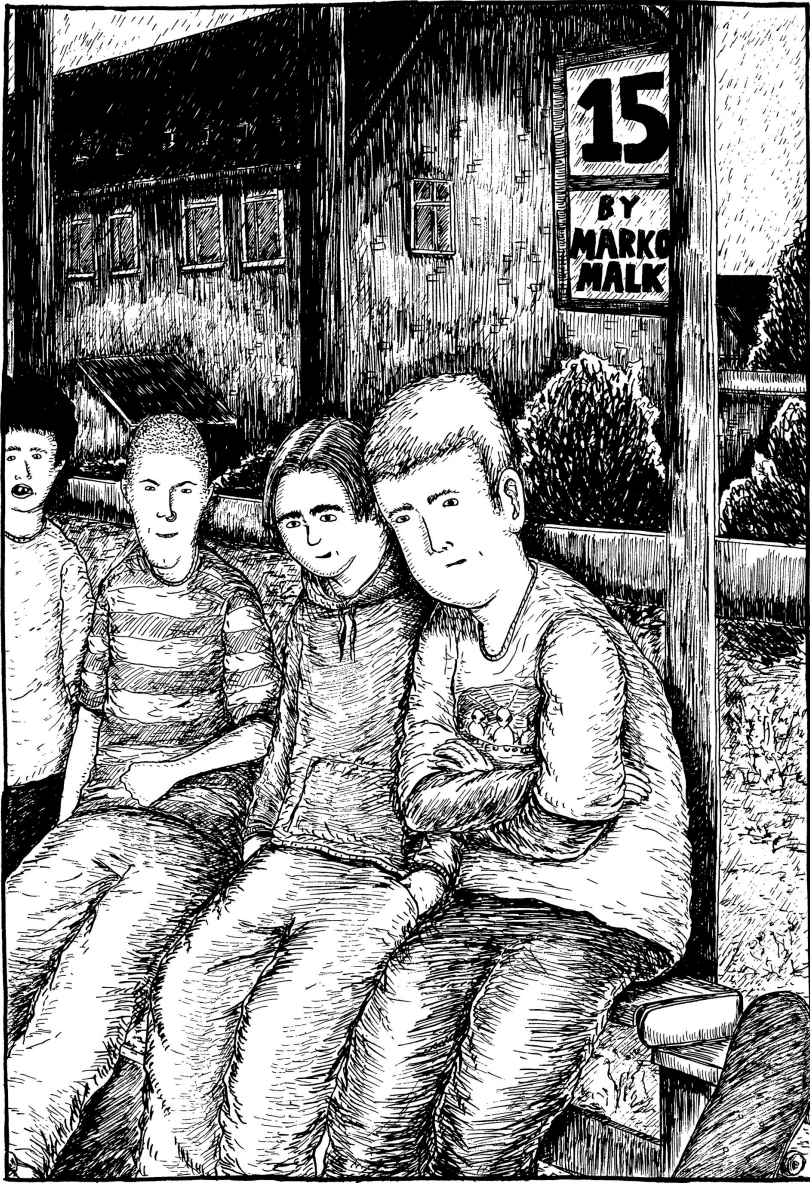
Stari radnici iz topionice olova u Penjaroji: Nismo želeli da verujemo u to. Problemi su počeli kad se dogodilo spajanje sa nemačkom kompanijom. Takođe, mi smo želeli da smanjimo zagađenje, verovali smo da je to moguće. Bilo je apsurdnih situacija da ja dežuram u topionici, a moja porodica sa druge strane protestuje zbog zagađenja. Nas su plašili da će nas nadzorni organi iz opštine zbog zagađenja koštati posla. Niko nije slutio da kompanija koja je do poslednjeg dana investirala u novu tehnologiju, prelazak sa otrovnijeg goriva na prirodni gas, da može da bude zatvorena dve nedelje posle takvih investicija.

Radnici pričaju: Topionica olova je zatvorena jer nije smelo biti konkurencije, olovo se moralo proizvoditi u Nemačkoj, a ne u Španiji. 126 protesta održani su od januara do juna, do zatvaranja, 117 u kontinuitetu, toliko su hodali tim putem, zastavljali saobraćaj, da je jedan od njih nastavio da hoda po sredini ulice i kad su se protesti završili... Kaže drugi čovek da nisu ni izveštavali dovoljno o drugim akcijama: zapaljena je železnička stanica i nekoliko dana nije bilo vozova, sprečili su polske brodova, odrekli transport vojske, nijedan vojnik nije mogao proći, palili su gume u tunelu... Policija bi morala da ih ubije da sve to spreči, i ona je samo posmatrala kako stvari eskaliraju. Kaže čovek: postali smo teroristi, radili smo sve što je bilo potrebno.

Stariji radnik: Imao sam 25 godina kad se to dešavalo. Video sam kod kolega koji su imali 40, 50 godina koji su do tada bili samouvereni, srećni, sigurni, da postaju nesigurni, nesrećni, uznemireni, video sam mnogo nemira, bolesti. Zavladao je strah. I to se pokazivalo svuda, čak i u fudbalu, prvi znaci su bili u fudbalu, kad bi se zatvorilo neko preduzeće. 127 demonstracija za 180 dana. Svakog dana bilo je nešto, pre podne, uveče, tamo ili ovamo. Isprva nije bilo tako traumatično, ljudi bi se povukli, dobijali socijalnu pomoć, misleći da će se vratiti, kada bi dobijao socijalnu pomoć 3 ili 4

meseca, bio bi kao privilegovani, „regulisan”. Problem bi se pojavio kada se istroše sve mogućnosti pomoći, kada se pojavi rizik gubitka i pomoći za nezaposlene. Sve je to nagomilalo bes i frustraciju krajem 1991. godine, ne samo kod radnika, već i kod građana Kartahene koji su gledali kako grad propada. Grad je bio napadnut, to je važno shvatiti kako bi se razumeo dalji razvoj događaja. Nije u pitanju pojedinačna grupa radnika, već celokupno građanstvo, postojala je stvarna solidarnost. To osećanje ugroženosti pogoršalo se i zbog toga što je u Španiji 1992. godina bila raskošna godina olimpijade u Barseloni, Expo u Sevilji, sve je divno, zemlja cveta, a tvoj grad uništavaju. Kažu da ništa ne ujedinjuje ljude kao nevolja, to je istina. Videćete na snimcima, tu su pesme na protestima, humor, i to je preovladavalo na početku. Ali kako se razvijala situacija, humor se pretvarao u strah, a strah u nasilje. Našao bi se u masi punoj nasilja, koja baca kamenje na policiju, razbija stakla, pitao bi se „Otkud ja ovde?”, ali znao bi da ljudi koji bacaju kamenje na policajca koji je isto što i mi, samo u uniformi, koji razbijaju stakla, pale, da su u pravu. Opravdavaš situacije koje u normalnim okolnostima ne bi. Jer radi se o hlebu za tvoju decu, radi se o tvom ocu, o bratu, sinu. Stariji čovek: Mi smo se zaključali u fabrici, spavali na podovima sedam dana, spavanje na podu je teško, i da ti oštrinu, kao glad, budeš mrzovoljan. Odlučili smo da moramo da radimo neuobičajene stvari, da izađemo iz začaranog kruga. Morali smo da nateramo gradonačelnika da prome-

Stariji čovek, sedi sam sa nama: Ja sam možda stigmatizovan. Ja sam kao policijski inspektor išao na pregovore sa sindikatima, sa demonstrantima, želeli smo da se dogovaramo, koliko možemo. Ključni momenat bilo je paljenje parlamenta. Kada imaš 50 ljudi ne možeš da kreneš u bitku, izgubio si. Jer kada kreneš sa upotrebom svoje sile, iako je zakon na tvojoj strani, ljudi ne vide više kako je sve počelo, ko je prekršio zabranu, oni vide kako policija nekoga tuče po leđima. To je realnost. Dakle šta moramo da radimo? Da to izbegnemo. Kako? Ako mene pitate – pustimo ih da rade šta žele. Hoće da prekinu saobraćaj? Neka. To je bio moj posao, da budem tamo, ali stvari su se otele kontroli, veoma čudna situacija. Linija je probijena, i mi smo pokušali ponovo da je uspostavimo, ali ne možeš protiv 200 ljudi. Stariji čovek: Zašto je zapaljen Parlament? Zbog policije. Oko 9h su ispred bili radnici iz Penjaroje, došli su da predaju dokument predsedniku parlamenta. Mene su zvali da kao predstavnik sindikata dođemo i pridružimo se sastanku, nas pedeset je krenulo sa transparentom „Za budućnost Kartahene”. Kada smo bili na 50 metara od radnika iz Penjaroje, osam policajaca nam je prišlo noseći oružje sa gumenim mecima. Pitali su nas kuda ćemo, nervozno, rekli smo da se pridružimo radnicima Penjaroje. Nećete proći. Moj drug Romero napravio je jedan korak noseći transparent sa mnom i policajac mu je kundakom razbio nos, krvario je. I policija je raspalila vatru po nama. Mene nisu pogodili, ali Toresa, pored mene, jesu. Od-

ni mišljenje, i za to smo morali da provalimo vrata. Jer govorio je da nije tamo, ali kada smo obojili vrata, bio je tamo. I sastanak je održan i došlo je do nekog predloga podrške radnicima, makar samo zvaničnog, od lokalne vlasti Kartahene. Stariji čovek: Postojalo je veliko jedinstvo radnika, predlozi su podržavani jednoglasno. Radili smo neke neverovatne stvari, sada čudne, suprotstavljali se vojnim vlastima, dve tri nedelje dobijao sam pretnje smrću redovno. Plašili su nas, zvali telefonom noću, pretili da će me ubiti i moju ženu, i znao sam da nije realno, ali sam bio zabrinut.

veli smo ga u hitnu pomoć. Mi smo se razišli pred mecima, a oni su se okrenuli prema radnicima Penjaroje i zasuli i njih da ih rasture. Onda su počeli da bacaju kamenice na njih, i od tog momenta sve počinje, bio je direktan TV prenos jer je Kartahe-na već bila u centru pažnje, počelo je ludilo, policija je poludela, kao da su bili na drogama. Bacali su suzavac kao ljudi. I mi smo odgovorili, više se niko nije suzdržavao. Takve prizore nikada pre toga nisam video. Celo jutro sam bio u toj situaciji, dođi ovamo, beži tamo... Ulazili su u bolnice, škole, pretukli direktora škole, išli su kombijima niz ulice

i pucali gumenim mecima na ljude na ulici. Kada bi pogodili sirotog radnika, uvukli bi ga u kombi, pretukli, i izbacili napolje. Tako su se rasuli svuda po gradu i popodne je parlament ostavljen nezaštićen. Parlament treba da bude uvek otvoren i da pruži podršku radnicima. To je aberacija. Ljudi su zapalili nešto sto su videli da ih više ne predstavlja. Prava aberacija tog dana bio je parlament koji je odbio da primi radnike koji su ga izglasali. Tako da je posle 12 sati nasilja, kada se u fabrikama završila smena, radnici su bacali kamenje na parlament, bilo je i par molotovljevih koktela, i zapaljen je. Nisam nikada istražio, niti me zanima, da li je to uradio kriminalac ili radnik, niti mi se kosa diže na glavi od toga što je goreo parlament. Kosa mi se diže na glavi od toga kako je policija zaustavila radnike koji su mirno došli da uđu u sopstveni parlament. Koji pripada narodu, a tada je bilo jasno da ne pripada narodu, već političarima koji se bogate i od tada mene ne predstavljaju. Stariji radnik: Kada je goreo parlament, to je stiglo na naslovne strane, predsednik Felipe Gonzalez je nazvao svoje savetnike da mu objasne šta se događa, a bez toga bili bi ignorisani. To je sve promenilo. 17 dana posle paljenja, proces se zaustavio u rudniku Bazan, što je do tada bilo kao nemoguće. Kako se to desilo? Ljudi moraju da zapale parlament da bi se poslovi vratili u grad? Da. Rekonverzija ne daje odgovore na sve, ali u Kartaheni da.

Stariji radnik: Radnička borba nije dobijena, jer i dalje traje, ali ta pojedinačna jeste. Zastavljanje procesa konverzije jeste bila pobeda. Nisu svi dobili, radnici u privatnim kompanijama nisu pobedili, i to je ostavilo gorak ukus posle ovog događaja, da drugovi u Penjaroji i drugim fabrikama nisu imali tu pobedu. Radnik: Najviše me slomilo sto sam morao da dam otpremninu radnicima Penjaroje, njih 300, psihički me slomilo. Trebalo mi je godinu dana da se oporavim. Da ih zovem, jednog po jednog... I posle 27 godna me drži to osećanje. Užasno. Radnik: Posle dve godine na socijali, pao sam u depresiju, nisam bio sposoban da držim ni pribor za jelo. Trauma od toga što si bezvredan. Dobio sam najveću količinu novca u životu, otpremninu, nisam imao porodičnih problema, ali pao sam u strašnu depresiju, u tunel kroz koji sam išao kilometrima... Za mene nije postojao život van fabričkih zidova, a postoji, to sam kasnije otkrio. Ali i kad sam vozio kamion, dešavalo se da stanem ispred fabričkih kapija, ne znam ni sam kako. Deo mene ostao je tamo. Sada je to ruina, gomila kamenja, ali nešto je od nas tamo ostalo. Ne znam, možda duhovi.

EPILOG

Radnik u sindikatu: Ovde je bio rat – kapitalizam je pobedio. Bio je i Hladni rat – kapitalizam je pobedio. Berlinski zid je pao, mi smo slavili, radnici na Zapadu imali su koristi jedno vreme, ali otkako je pao zid, radnici su u stvari prevareni. Svet je desno i ide ka ultra desno, to je jasno. Ako mi na levici ne uzvratimo, i sindikati, otići će ultra desno. Ja sam ostao sindikalac, to je neophodan posao, zid otpora. Jer budućnost rada vidim kao podelu, na ljude preko 40 godina koji imaju dobre poslove, i one ispod 40 koji imaju loše poslove. Sistem je postigao da mladi ljudi nemaju stabilnost. Vidim to u svim poslovima, mlada osoba teško to može da postigne, i mora da radi 20 godina do toga, da nađe posao koji ljudi preko 60 ostave. Mladi ljudi danas idu iz firme u firmu, i sindikati će umreti od starosti.

Stariji radnik: Ja sam bio privilegovani radnik, imao sam svoja prava, mogao sam da se žalim bez straha da ću biti otpušten zbog toga. Išao sam na odmor, plaćen mi je prekovremeni rad. Čini se čudno, zar ne? Plata mi je bila dovoljna da živim, da školujem decu. I preduzeća nisu zbog toga propala. Sad rade za 800 evra, nesigurno radno vreme, neplaćen prekovremeni rad, sistematsko konstantno nasilje prema radnicima, jednom nogom na ulici, a šta sindikati sada rade? Trebalo bi da su na ulici svaki dan. Kapitalizam se nikada nije sam od sebe regulisao. Kapitalizam hoće više, i više ■